

Tuetaan kansalaisjärjestöjen elinvoimaa uudistamalla avustusjärjestelmä ja keventämällä tarpeetonta sääntelyä

Vapaa ja vahva kansalaisyhteiskunta – järjestöjen merkitys yhteiskunnassa

Vahva ja vapaa kansalaisyhteiskunta on demokratian, yhteiskuntarauhan ja kestävyiden sekä yhteiskunnassa syntyvän sosiaalisen pääoman edellytys. Se on olennainen osa vahvaa yhteiskuntaa, jossa kansalaiset osallistuvat ja vaikuttavat.

Järjestöt ja yhdistykset tarjoavat tähän väylän. Niiden kautta kansalaiset ilmaisevat yhteiskunnallisia näkemyksiä ja identiteettejä, luovat julkista keskustelua ja valvovat poliittisia instituutioita sekä painostavat niitä toimimaan ideologioiden puolesta. Lisäksi järjestölähtöinen auttaminen tukee yhteisöjen ja kansalaisten hyvinvointia.

Suomen järjestökenttä on kansainvälisesti tarkasteltuna ainutlaatuinen ja sen merkitys yhteiskunnalle suuri.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt:

- Tukevat edustuksellisen demokratian toteutumista ja toimivuutta
- Tukevat ja lisäävät ihmisten voimavaroja, luovat osallisuutta ja yhteistoimintaa, jossa voimavarat muuttuvat hyvinvoinniksi
- Tarjoavat matalan kynnyksen väyliä kansalaisille vaikuttaa ja osallistua
- Luovat osallistumisen mahdollisuuksia myös sellaisille ihmisille, joiden on muutoin vaikea osallistua yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen toimintaan esimerkiksi sairauden tai taloudellisen niukkuuden takia
- Pitävät toiminnassaan, yhteisössä ja laajemmin yhteiskunnassa mukana myös haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. Tällä on suuri merkitys heille, jotka ovat ajautuneet tai ajautumassa yhteiskunnan marginaaliin
- Pitävät esillä eri ihmisryhmien perusoikeuksia ja kanavoivat kriittisiä ääniä päätöksentekoon
- Yhteensä sosiaali- ja terveysjärjestöissä toimii vuosittain 500 000 vapaaehtoista ja 260 000 vertaistukijaa

Avustusjärjestelmän nykytila ja kehittämiskohteet

Vuoden 2017 alussa Raha-automaattiyhdistys, Veikkaus ja Fintoto yhdistyivät yhdeksi uudeksi rahapeliyhtiöksi, jonka nimi on Veikkaus. Rahapeleistä kertyvät tuotot käytetään Suomessa yleishyödyllisen toiminnan tukemiseen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustukset jakaa sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriön kautta jaetaan liikuntaa, huippu-urheilua, tiedettä ja nuorisotyötä koskevat avustukset, ja hevosurheiluun ja kasvatukseen liittyvät avustukset jakaa maa- ja metsätalousministeriö. Avustusten jakosuhteet on kirjattu arpajaislakiin, ja niitä ei ole tarpeen muuttaa.

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

Kansalaisjärjestöt ja tuotonjaosta vastaavat kolme ministeriötä asettivat aiemmin yhteiseksi, yksimieliseksi tavoitteeksi, että kansalaisjärjestöjen avustusjärjestelmät yhtenäistetään soveltuvin osin. Uudistuksen tavoite on autonomian kunnioittaminen ja byrokratian vähentäminen. Vaikka kirjaus oli yksimielinen, mitään valmistelua tai selvittelyä ei ole aloitettu.

Tällä hetkellä hakumenettelyt, valvonta, ja raportointikäytännöt vaihtelevat sen mukaan, mikä taho rahoituksen myöntää. Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat kyselyissä useasti maininneet, että nykyinen järjestelmä rajoittaa reagoimista toimintaympäristön muutoksiin, kaventaa järjestöjen autonomiaa ja on erittäin kuormittava.

Järjestöbarometri 2018 tulosten mukaan lähes joka neljäs sosiaali- ja terveysjärjestöjohtajista kokee järjestön autonomian kaventuneen ja keskeisenä syynä tähän he pitävät rahoittajan liian yksityiskohtaista ohjausta. 65 prosenttia järjestöistä koki STEAn raportointikäytäntöjen kuormittavan paljon tai erittäin paljon toimintaa ja 31 prosenttia vastaajista koki STEAn kuormituksen kohtalaiseksi. Ongelmattomaksi STEAn hallintokuormaa ei kokenut yksikään Järjestöbarometrin vastaaja. Järjestöjen taloudelliset toimintaedellytykset 2018 selvitys toistaa saman kuvan. Vuonna 2018 69 prosenttia järjestöistä on sen mukaan kokenut ongelmia julkisiin avustuksiin liittyen, kun kaksi vuotta aiemmin ongelmista raportoi vain kolmannes järjestöistä.

SOSTEn suositukset avustusjärjestelmän uudistamiseksi

- Avustusjärjestelmien kehittäminen aloitetaan viipymättä
- Työhön otetaan mukaan sekä tuotonjaosta vastaavien viranomaisten että avustuksia käyttävien järjestöjen edustus
- Esimerkkinä käytetään rahankeräyslain uudistusta, joka valmisteltiin laaja-alaisesti järjestöjen ja muiden asiantuntijoiden kanssa
- Annetaan uudistuksen vetovastuu neutraalille taholle. Sopiva olisi esimerkiksi oikeusministeriön demokratiyksikkö, jonka tehtävänä on koko valtion tasolla koordinoiva viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta
- Rajataan perustettavan ryhmän työ vain kansalaisjärjestöille maksettaviin pelituottoihin
- Katetaan uudistuksen hallinnolliset kulut rahapelifuusion yhteydessä jakamatta jääneillä pelituotoilla

Uuden avustusjärjestelmän rakennusperiaatteet

- Avustusjärjestelmien kehittäminen käynnistetään vielä tämän hallituskauden aikana. Perustetaan asiaa käsittelevä työryhmä oikeusministeriön alaisuuteen.
- Uudistuksen tavoite on byrokratian vähentäminen, järjestöjen autonomian kunnioittaminen sekä avoimuuden ja läpinäkyvyyden säilyttäminen.
- Avustuskategorioita on tulevaisuudessa kolme: toiminta-avustus (korvaa nykyisen yleisavustuksen ja kohdennetut avustukset), kehittämisavustus ja investointiavustus. Toiminta-avustuksen vahvistamisen kautta mahdollistetaan järjestöjen toiminnan jatkuvuus ja kehittäminen.

- Eri ministeriöiden kansalaisjärjestötoiminnan avustuskäytännöt ja -kriteerit yhdenmukaistetaan. Yhteisillä pelisäännöillä saadaan käyttöön yhteiset tietojärjestelmät, ja tämä tuo myös säästöjä.
- Avustusjärjestelmä huomioi järjestöjen erilaiset ominaisuudet ja tarpeet. Tuleva järjestelmä mahdollistaa järjestöjen toiminnan koko maassa.

Kansalaistoimintaa koskevan sääntelyn nykytila ja kehittämiskohteet

Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa on kirjaus siitä, että hallituskauden aikana käydään läpi kansalaistoiminnan normiohjaus ja poistetaan tarpeettomasti kansalaistoimintaa estävää sääntelyä. Kirjauksesta huolimatta teot ovat olleet vähäisiä. Paikoin normiohjaus on jopa tiukentunut.

Kansalaistoimintaa koskeva valvonta ja sääntely vaikeuttavat järjestöjen toimintaa, kuormittavat liiaksi eivätkä aina palvele tarkoitustaan. Julkiset neuvontapalvelut ja viranomaistieto ovat usein hajallaan tai vaikeasti saatavilla.

Esimerkkejä ongelmallisesta sääntelystä

- Tarkkaan rajatut soveltamisohjeet ja rahoituspäätökset ohjaavat järjestöjä liikaa. Järjestöjen toiminnan tavoite ja oikeutus nousevat kansalaisilta ja heidän itsensä määrittelemänä – ei niin, että julkinen sektori määrittelee tarpeisiinsa sopivaa toimintaa.
- Kun yhdistystoiminnan käynnistys ja ylläpito vievät liikaa voimavaroja, toiminta jää käynnistämättä tai kuihtuu pois. Hallinnollinen taakka ei saa olla liian raskas vapaaehtoisten kannettavaksi.
- Järjestöjen kynnys ryhtyä työnantajiksi on korkea. Tietoa työnantajavelvoitteista, verotuksesta ja esimerkiksi y-tunnuksesta on vaikeasti saatavilla.
- Liian tiukka lain ja asetusten tulkinta estää pahimmillaan esimerkiksi työttömien osallistumisen vapaaehtoistoimintaan, tai johtaa siihen, että työtön vapaaehtoinen menettää työttömyyskorvauksensa.
- Verottajan epätarkat ohjeistukset haittaavat talkootyötä. Esimerkiksi talkoiden yhteydessä tarjottava ruoka voidaan ohjeistuksen perusteella tulkita veronalaiseksi korvaukseksi tehdystä työstä.

SOSTEn suositukset byrokratian vähentämiseksi

Luodaan valtioneuvostotasoinen kansalaisjärjestötoiminnan strategia, jolle asetetaan muun muassa seuraavat tavoitteet:

- Kevennetään vapaaehtoistoiminnan lupakäytäntöjä
- Kehitetään viranomaisyhteydenpitoa yhdessä järjestöjen kanssa niin, että kielenkäytössä pyritään selkokieleen, ja niin, että lomakkeista tehdään ymmärrettäviä
- Selkeytetään tiedonkeräämistä. Kerätään järjestöiltä vain tarvittavaa tietoa eikä vaadita järjestöiltä lakia tiukempia menettelyä tai raportointia, ellei kyse ole poikkeuksesta

- Tarjotaan järjestöille räätälöityjä asiantuntija- ja neuvontapalveluja hankintalain soveltamisen, palkatun työvoiman käytön ja verotuksen hoitamisen tueksi
- Vapautetaan yhdistykset, joiden liikevaihto on alle 10 000 euroa vuodessa, tietyistä viranomaisilmoituksista, kuten vapaaehtoisille maksettavien kilometrikorvausten ilmoittamisesta
- Muutetaan nimenkirjoittajien muutosilmoitukset maksuttomiksi

Lisätietoja

- Pääsihteeri Vertti Kiukas: 050 308 6870, vertti.kiukas@soste.fi
- Järjestöpäällikkö Riitta Kittilä: 050 308 6868, riitta.kittila@soste.fi
- Erityisasiantuntija Kirsi Marttinen: 050 531 4244, kirsi.marttinen@soste.fi